

CZU: 371.214.112

DOI: 10.36120/2587-3636.v23i1.97-105

TENDINȚE GLOBALE ÎN EDUCAȚIE ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA DEZVOLTĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Maria HADÎRCĂ, doctor, conferențiar, IȘE

<https://orcid.org/0000-0002-5190-0477>

Ana VIVDICI (ȚÎBULEAC), cercetător științific, IȘE

<https://orcid.org/0000-0002-1303-167X>

Rezumat. Scopul acestui articol este de a scoate în evidență tendințele privind proiectarea educației și formării în contextul societății informaționale, bazată pe cunoaștere, pe care autorii le consideră de maximă actualitate pentru teoria și practica pedagogică din Republica Moldova, dar și pentru alte sisteme de învățământ, și care pot servi drept bază în identificarea unor posibilități de reconfigurare a procesului educațional actual în vederea unei mai bune racordări a acestuia la cerințele individuale și sociale de dezvoltare în societatea cunoașterii. La nivel strategic, achiziționarea de competențe-cheie prin educația de bază ar trebui considerată direcția de bază în dezvoltarea documentelor de politici educaționale privind proiectarea și realizarea acțiunii educative de formare-dezvoltare a personalității umane în societatea informațională, bazată pe cunoaștere. Urmând aceeași logică a dezvoltării curriculare, din perspectiva competențelor-cheie ar fi trebuit reformate ulterior și principalele documente normative de proiectare a activităților de predare-învățare-evaluare desfășurate la nivelul procesului de învățământ – planul de învățământ, curriculumul și manualele școlare, astfel încât procesul educațional să fie redirecționat spre formarea-dezvoltarea de competențe-cheie.

Cuvinte-cheie: competențe-cheie, curriculum, tendințe, transdisciplinaritate, societatea informațională.

GLOBAL TRENDS IN EDUCATION AND THEIR IMPACT ON DEVELOPMENT OF EDUCATION IN REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract. The objective of this article is to highlight the trends and the challenges as regards the development of education and training in the context of an information-based society, grounded on knowledge; trends which the authors believe are highly topical for pedagogical theory and practice in the Republic of Moldova. These trends may serve as a basis for reconfiguring the current educational process with a view to enhancing its alignment to the individual and social requirements of development, in the context of a learning society. At the strategic level, the acquisition of key competencies through basic education should be considered the basic direction in the development of educational policy documents on the design and implementation of educational training for the development of the human personality in the information society, based on knowledge. Following the same logic of curricular development, from the perspective of key competencies, the main normative documents for designing teaching-learning-assessment activities carried out at the level of the educational process should have been reformed later - the curriculum, curriculum framework timetable and textbooks, so that the process be redirected to the training-development of key competencies.

Key words: key competences, curriculum, trends, transdisciplinarity, information-based society.

1. Introducere. În contextul marilor transformări legate de tranziția de la societatea modernă / industrială la cea postmodernă / postindustrială, supranumită *societatea informațională bazată pe cunoaștere*, educația, ca domeniu al științelor socioumane, a trecut, începând cu anul 2000, prin mari schimbări de tip reformă, transformându-se și ea mereu în sens paradigmatic, “măsura” ei fiind considerată însăși capacitatea persoanei de

a se schimba și a se adapta mereu la schimbările din societate. Or, după cum apreciază L. Antonesei, pregătirea individului nu doar pentru adaptare la condițiile de schimbare, ci, mai ales, pentru producerea schimbării în sens pozitiv devine, în postmodernitate, *noua funcție a educației* [1].

Toate aceste transformări și evoluții înregistrate, mai ales, pe plan internațional au influențat puternic dezvoltarea științei și teoriei și practicii educaționale, determinând conturarea anumitor tendințe de reformare a acesteia în noul context social, economic și cultural, considerate de cercetători precum J. Dewey, W.J. Doll, M. Gibbons, la noi - C. Bîrzea, B. Nicolescu, L. Ciolan ș.a. de o importanță crucială pentru dezvoltarea noilor paradigme educative, între care menționăm:

- Reevaluarea modelului parcellar al cunoașterii educaționale;
- Emergența transdisciplinarității ca nouă viziune asupra cunoașterii și a lumii;
- Dezvoltarea unei viziuni constructiviste asupra cunoașterii;
- Apariția unor noi perspective de evaluare a calității educației ș.a. [2].

În contextul acestor dezvoltări, dar, mai ales, în scopul adecvării sistemelor și proceselor de învățământ la transformările din societate, un rol decisiv l-a avut *Recomandarea Parlamentului European privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții* (2006), în care a fost subliniată ideea că, în timp ce globalizarea continuă să confrunte Uniunea Europeană cu noi provocări, fiecare cetățean va avea nevoie de un registru de competențe-cheie, care să-i asigure adaptarea flexibilă la o lume în rapidă schimbare și profundă interconectare [10]. Respectiv, *învățarea permanentă* a fost declarată la nivel european drept vector și principiu al dezvoltării personale și sociale, iar pentru dezvoltarea sistemelor de învățământ a fost conturat noul model educativ, prin care s-a propus reconstrucția educației pe cei patru piloni de bază ai învățării:

- *a învăța să știi / să cunoști*, care înseamnă a ști să te informezi și să stăpânești instrumentele cunoașterii;
- *a învăța să faci*, care presupune însușirea abilităților de bază și a competențelor necesare în viață;
- *a învăța să muncești împreună cu ceilalți*, care se referă la lucrul în echipă pentru atingerea unor obiective comune;
- *a învăța să fii*, ceea ce înseamnă a-ți dezvolta personalitatea, pentru a fi capabil să acționezi în mod autonom și creativ în diverse situații de viață [4].

În același timp, în fața teoreticienilor și a proiectanților educației s-a pus problema elaborării unei noi paradigme educaționale, gândită obligatoriu în corelație cu paradigma socio-culturală în contextul căreia se dezvoltă societatea contemporană, capabilă să determine o reorientare a procesului educațional într-o perspectivă *funcțional-pragmatică*, care să conducă finalmente la producerea învățării ca o *acțiune folositoare dezvoltării persoanei și societății*.

Noile tendințe și direcții de dezvoltare a educației și învățământului au impulsionat puternic cercetarea pedagogică din țările europene, inclusiv din R. Moldova, determinând căutarea și identificarea unor modele de predare-învățare mai eficiente, mai centrate *pe educabil* și pe nevoile sale reale de formare, mai deschise către social și mai fundamentate pe aspectul *pragmatic* al educației. Astfel, s-au început dezbaterile asupra noilor finalități ale educației, în cadrul cărora noțiunea de *competență* s-a profilat ca cel mai livrat termen în raport cu formularea noilor finalități.

Respectiv, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Europeană (OCDE), prin proiectul DESECO, a făcut un inventar al finalităților formulate în termeni *de competențe-cheie*, considerate ca fiind indispensabile individului secolului al XXI-lea pentru „o viață eficientă și o societate funcțională”, iar abordarea instruirii în bază de competențe s-a impus ca cea mai puternică tendință, care a condus la apariția unei noi viziuni asupra dezvoltării educației - pedagogia competențelor, considerată a fi mai în acord cu dezideratele și așteptările societății contemporane față de școală, dar și cu cerința creșterii autonomiei individului în viața personală și profesională.

2. Pași de reformă în reorientarea procesului de învățare spre formarea competențelor-cheie. După această retrospectivă privind evoluțiile în domeniu pe plan european, trebuie de menționat, că, în scop de sincronizare cu politicile educative europene, sistemul de învățământ din Republica Moldova a preluat conceptul de competențe-cheie și l-a transpus în Codul Educației [9], declarând sistemul de competențe-cheie stabilite la nivel european drept finalități ale sistemului și procesului educațional autohton, asumându-și astfel încadrarea în tendințele europene de formare-dezvoltare a unei personalități competente și creative, deschise în plan social, autonome în gândire și în fapte.

Respectiv, în baza noilor finalități asumate, la nivel de curriculum, a fost conturat *profilul de formare* a personalității elevului, potrivit căruia un absolvent al învățământului secundar general trebuie să dețină următoarele achiziții școlare / competențe-cheie: comunicarea în limba maternă, comunicarea în limbi străine, competențe de bază în matematică, științe și tehnologii, competențe digitale, sociale și civice, de antreprenariat, precum și de sensibilizare și exprimare culturală. Nu în ultimul rând, el trebuie să știe *cum să învețe* și cum să-și dezvolte aceste competențe pe tot parcursul vieții.

Urmând aceeași logică a dezvoltării curriculare, din perspectiva competențelor-cheie ar fi trebuit reformate ulterior și principalele documente normative de proiectare a activităților de predare-învățare-evaluare desfășurate la nivelul procesului de învățământ – planul de învățământ, curriculumul și manualele școlare, astfel încât procesul educațional să fie redirecționat, reorientat spre formarea-dezvoltarea de competențe-cheie. Or, schimbarea finalităților educației trebuie să atragă după sine schimbarea tuturor componentelor procesului educațional.

Potrivit lui S. Cristea, anume *logica reformei curriculare* „reflectă dimensiunea multifazică a politicii educației (sau pașii necesar de urmat – ad. n.), care urmărește:

a) elaborarea componentei conceptuale, de tip managerial, care stă la baza noului plan de învățământ; b) stabilirea componentei strategice și tactice, de tip metodologic, care stă la baza noilor programe și manuale școlare; c) realizarea cadrului instituțional, de tip participativ, necesar pentru implementarea noului plan de învățământ, noilor programe și manuale” [3, p. 329].

Analiza reformelor realizate din 2000 încoace demonstrează însă că această logică a dezvoltării curriculare nu a fost urmată, astfel că schimbarea de paradigmă nu s-a produs și la nivelul procesului de învățământ, iar finalitățile proiectate la nivel de politică nu au ajuns deocamdată și finalizate ale procesului educațional, întrucât tocmai aici s-a întrerupt firul, unde tendința europeană de reorientare spre formarea de competențe-cheie s-a ciocnit de problemele de ordin local privind reorganizările ce ar fi trebuit să decurgă din această schimbare referitor la activitățile de proiectare și realizare a educației și formării la nivel școlar / universitar.

De remarcat, totuși, în cele din urmă, finalitățile educației formulate în termeni de competențe-cheie au pătruns în *Cadrul de referință al Curriculumului Național* [8], însă acestea au mai mult un rol de interfață, întrucât nu au servit drept punct de pornire în dezvoltarea componentelor de bază ale curriculumului național – *planul de învățământ și curriculumul școlar*, or acestea nu sunt corelate nici până astăzi la sistemul de competențe-cheie și vizează strict formarea-evaluarea competențelor specifice disciplinelor de studiu. Respectiv, pentru cadrele didactice nu există o metodologie clară privind integrarea sistemului de competențe-cheie în procesul educațional organizat pe discipline de studiu, așa că, deocamdată, nu poate fi vorba despre o implementare în practica educațională a competențelor-cheie.

Constatăm, așadar, că în Republica Moldova schimbarea finalităților educației nu a determinat o acțiune de reconceptualizare și de reorientare a tuturor componentelor procesului educațional din perspectiva competențelor-cheie, prin urmare, nu se poate vorbi nici de o abordare în sistem a pașilor de reformă întreprinși până acum. Astfel că, planul de învățământ, curriculumul și manualele școlare rămân în aceeași perspectivă statică asupra disciplinelor de învățământ, fiind centrate în continuare pe modelul tradițional de predare-învățare-evaluare a conținuturilor disciplinare, ceea ce creează o stare de confuzie și chiar o contradicție între finalitățile formulate la nivel de politică și cele stabilite prin curriculum.

Considerăm că s-a ajuns în această situație contradictorie din cauza lipsei unei viziuni sistemice asupra reformării sistemului, dar și a inconsecvenței în proiectarea și aplicarea măsurilor de reformă, ceea ce constituie o problemă necesară de soluționat în prezent atât pentru teoria cât și pentru practica educațională. Or, finalitățile generale ale sistemului fixate în documentele de politică a educației trebuiau operaționalizate în obiective pedagogice concrete ale practicii educaționale. Prin urmare, este necesară o *abordare în sistem* în ceea ce privește dezvoltarea tuturor componentelor procesului de învățământ din

aceeași perspectivă a competențelor-cheie și, evident, mai multă consecvență în realizarea următorilor pași de reformă.

În același timp, sub impulsul noii abordări APC (*approche par competences*), sistemele de învățământ din UE au trasat politici de implementare a competențelor-cheie, au pus bazele unei infrastructuri de centre pedagogice pentru dobândirea competențelor-cheie (la citire și scriere, la matematică și științe etc.), au intensificat eforturile de dezvoltare a competențelor digitale și în domeniul mass-media, au introdus teste naționale standardizate de evaluare a competențelor-cheie și au întreprins și alte măsuri de reformare [11].

De asemenea, la nivel european se fac studii de analiză a politicilor naționale privind implementarea competențelor-cheie în procesul educațional, care arată cum statele implementează APC și din care reiese că nivelul de achiziționare a competențelor-cheie de către elevi este încă scăzut: aproximativ 20% dintre adolescenții în vârstă de 15 ani din Europa nu au dobândite competențele de bază, iar această proporție a rămas stabilă din 2009. De aceea, la sfârșitul anului 2012, Comisia Europeană a adoptat strategia *Regândirea educației: investiții în competențe pentru rezultate socioeconomice mai bune*, în care se atrage atenția asupra nevoii de a sprijini cadrele didactice în activitățile de formare a competențelor-cheie.

Pentru comparație, elevii din Republica Moldova înregistrează de fiecare dată rezultate mult mai slabe la evaluările internaționale PISA realizate în acest scop de OCDE. Astfel, la testările PISA 2018 – 57% dintre elevii moldoveni participanți la testare au putut să performeze doar nivelul 2 la citire (media OCDE fiind 77%) din cele 6 niveluri supuse evaluării prin care este măsurată gradual capacitatea de înțelegere a unui text citit, ceea ce înseamnă că 43% dintre ei nu reușesc să atingă nici nivelul 2 de competență la citire. Situația este asemănătoare și în ceea ce privește stăpânirea competențelor de bază în matematică, la care aproximativ 50% dintre elevii din Moldova cuprinși în testarea PISA au atins doar nivelul 2 de performanță școlară (media OCDE la acest nivel fiind 76%) [11].

În opinia noastră, la baza acestor decalaje mari între rezultatele școlare la rezolvarea testelor PISA stau tocmai abordările diferite în ceea ce privește proiectarea și realizarea practicilor curriculare de predare-învățare-evaluare, care în majoritatea sistemelor europene de învățământ sunt centrate pe formarea și evaluarea *transversală / transdisciplinară* a competențelor-cheie, în timp ce la noi aceleași activități rămân cantonate în modelul tradițional / monodisciplinar de predare-învățare, formarea de competențe-cheie reprezentând astfel doar un deziderat de politică educațională.

3. Condiții pentru dezvoltarea curriculumului național în perspectiva formării de competențe-cheie. Cercetările făcute asupra eficienței procesului de învățare, în special, cele realizate de OCDE prin testările internaționale (PISA, PIRLS ș.a.), au demonstrat că modul tradițional în care elevii / studenții de astăzi sunt învățați în școli și universități *cum să învețe* s-a dovedit a fi inefficient și contraproductiv, mai ales, în raport cu abordarea axată pe formarea de competențe-cheie. Studiile făcute la noi asupra învățării demonstrează, la

fel, ineficiența modului de învățare așa cum este proiectat și se realizează astăzi [5]. Prin urmare, este nevoie de o schimbare de tip reformă și la nivelul predării-învățării, care să asigure trecerea realmente de la logica exhaustivității (a obiectivelor) la o logică a relevanței și pertinentei (a competențelor).

Mai mult ca atât, transpunerea competențelor-cheie în curriculum și abordarea instruirii în bază de competențe au pus învățarea școlară și formarea pedagogică într-o cu totul altă perspectivă de proiectare și realizare a învățării / formării – cea transversală / transdisciplinară, ceea ce impune o *reconsiderare a demersului didactic monodisciplinar*. Cele mai puternice argumente în acest sens sunt oferite de studiile realizate de organizația CIDRE (Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe), din care reiese că un curriculum construit rigid pe baza disciplinelor tinde să creeze o ruptură între educație și nevoile emergente ale societății [apud L. Ciolan, 2].

În aceste condiții, identificarea a unei *noi paradigme curriculare* capabile să conducă la eficientizarea învățării și la reconfigurarea procesului educațional spre formarea de competențe-cheie, implicit și a activităților de predare-învățare-evaluare proiectate în curriculum, apare ca o problemă necesară de soluționat, rezolvarea căreia o vedem prin *reconceptualizarea unei noi viziuni asupra învățării*, gândită în corelație directă cu modul de cunoaștere și mijloacele în care se produce astăzi învățarea. Această viziune trebuie să fundamenteze teoretic și metodologic modalitățile de învățare eficientă și să descrie posibilitatea de integrare a competențelor-cheie în principalele documente normative de proiectare a învățării – planul de învățământ, curriculumul și manualele școlare.

Aceste trei documente reprezintă componentele de bază ale curriculumului național, prin urmare, ele ar trebui să fie primele reformate din perspectiva competențelor-cheie, astfel încât să determine ordinea, modalitatea și calea cea mai eficientă în care urmează să se producă *pe nou* învățarea la toate nivelurile procesului de învățământ. În baza lor, urmează să fie dezvoltate alte elaborări teoretice și metodologice, prin care să fie asigurată racordarea întregului proces educațional la direcția europeană privind formarea de competențe-cheie prin educația de bază. Nu în ultimul rând, este necesară o regândire din aceeași perspectivă a curriculumului universitar / programelor de formare inițială și continuă a cadrelor didactice, care trebuie să asigure transformarea acestui deziderat politic într-o realitate pedagogică.

Așadar, pentru ca eforturile precedente de sincronizare a învățământului nostru cu tendințele europene să nu se reducă la niște *forme fără fond*, este necesar ca acțiunile de reformă să fie realizate și la nivelul procesului de învățământ, printr-o mișcare strategică de reconfigurare a acestuia din perspectiva competențelor-cheie. În acest scop, *abordarea transdisciplinară* a învățării, integralizarea unor domenii de conținuturi ale învățării și proiectarea activităților de predare-învățare-evaluare într-un curriculum de tip integrat apar ca niște precondiții de reconfigurare a procesului, astfel încât educația să se dezvolte și în Republica Moldova sub semnul unei „paradigme de utilitate” a învățării, menită să asigure

nu atât „transmiterea moștenirii culturale”, cât, mai ales, pregătirea tinerilor pentru viață, pentru ca aceștia să se poată integra mai ușor în viața socială și să facă față provocărilor lumii actuale.

Pe de altă parte, constatăm că și domeniile învățării / cunoașterii educaționale s-au multiplicat și dezvoltat în ultimul timp, grație introducerii și valorificării noilor educații, încât disciplinele școlare abia de mai încap în planul de învățământ, astfel că și ele solicită astăzi o integralizare, pentru a putea produce o *nouă cunoaștere*, necesară în secolul XXI. În opinia lui L.Ciolan, noul mod de producere a cunoașterii se bazează nu atât pe evoluții stricte în domeniul epistemologic sau disciplinar, cât, mai ales, pe transformările și problemele majore cu care se confruntă societatea contemporană, iar acestea solicită, evident, o *altfel* de învățare: una proiectată transdisciplinar, centrată pe rezolvarea de probleme, puternic angajată social, astfel încât să producă rezultate mai relevante pentru individ și societate [2].

În această viziune, asigurarea condițiilor pedagogice necesare pentru o reconfigurare a procesului de învățământ în direcția formării de competențe-cheie este dependentă de o reformare globală și în sistem a tuturor componentelor procesului și vizează, în primul rând, reconstrucția a trei documente normative, care sunt esențiale pentru orice reformă a procesului educațional luat ca întreg:

- un nou plan de învățământ, corelat cu noile finalități ale educației – competențele-cheie, care solicită integrare și abordare transdisciplinară a conținuturilor învățării;
- un nou curriculum școlar, axat pe abordarea transdisciplinară a învățării, prin integralizarea pedagogică a unor obiective și domenii de conținuturi școlare;
- un nou curriculum universitar / postuniversitar pentru formarea inițială și continuă a profesorilor de la toate nivelurile și disciplinele de învățământ construit din aceeași perspectivă transdisciplinară.

Renovarea sau reconstrucția acestor documente, proiectate din perspectiva formării transdisciplinare a competențelor-cheie ar putea produce realmente o schimbare de fond în învățământul secundar general din R. Moldova, prin urmare, problema reformării planului de învățământ, care stă la baza reformării celorlalte două componente ale procesului educațional – curriculum și formarea cadrelor didactice, care, de fapt, nu a fost rezolvată până în prezent, nu mai poate fi eludată.

Reconstrucția planului de învățământ, pornind nu de la discipline, ci de la sistemul de competențe-cheie, care au fost gândite în corelație cu provocările și cerințele societăților actuale și au în vedere pregătirea tinerilor pentru inserția socială, implică valorificarea pedagogică a conceptului de *învățare transdisciplinară* previzionată de B. Nicolescu ca necesară de proiectat în societatea cunoașterii [7]. Conceptul respectiv a fost dezvoltat de L. Ciolan în lucrarea sa *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar* (2008), în care autorul optează pentru scoaterea predării-învățării școlare

din monodisciplinaritate și plasarea acesteia într-un context inter- și transdisciplinar, considerând firească tendința sistemelor de învățământ de a recurge la o mai tehnicizată abordare a procesului didactic [2].

Așadar, noua paradigmă educațională – APC sau *abordarea instruirii în bază de competențe*, care s-a impus în țările europene, dar și în Republica Moldova, ca cea mai puternică tendință de dezvoltare a educației impune astăzi regândirea sau chiar răsturnarea tiparelor învățării disciplinare și instaurarea, printr-un curriculum integrat, a unei învățări inter- și transdisciplinare, capabilă să conducă realmente la formarea de competențe-cheie, considerate drept *achiziții de bază*, cu care trebuie înzestrați toți elevii până la finalul școlarității obligatorii. Această paradigmă solicită elaborarea și punerea în funcțiune a unui dispozitiv complex și integrativ de formare-evaluare, dar nu înainte de a fi precedat de niște intervenții obligatorii atât la nivelul planului actual de învățământ, cât și al curriculumului școlar.

În încheiere, vom sublinia că finalitățile stabilite în Codul Educației reprezintă orientările valorice ale procesului actual de învățământ și direcțiile strategice necesare de urmat în organizarea, proiectarea și realizarea activității de formare-dezvoltare permanentă a personalității, de aceea orice reformă trebuie pregătită temeinic pentru a asigura traducerea în practică a acestor deziderate ale politicii educației, care este dominată întotdeauna de o concepție despre om și despre funcționarea societății. Plecând de la aceste orientări, școala, ca organizație care învață, prin profesorii ei, trebuie să conștientizeze aceste orientări și asigure transformarea acestor „intenții” în scopuri și obiective pedagogice. Or „școala este, mai presus de toate, o funcție socială, împlinită de către o autoritate în vederea concretizării unei opțiuni a societății, în vederea încarnării unei concepții despre om; a uita de această realitate înseamnă a cădea în confuzie și a renunța, chiar de la început, la un discernământ clar în problema obiectivelor pedagogice”, atenționează didacticianul M. Minder [6, p. 30].

Concluzii

În acest articol am încercat să surprindem, în linii mari, tendințele și direcțiile în care fenomenul globalizării influențează astăzi educația, precum și principalele provocări la care trebuie să răspundă sistemele educaționale în acest context, una dintre ele fiind abordarea instruirii în bază de competențe-cheie. Considerăm că orice strategie națională de dezvoltare a sistemului și procesului educațional, fie la nivel școlar sau universitar, trebuie să ia în considerare aceste tendințe și direcții de dezvoltare, dacă se dorește cu adevărat reformarea sistemului și asigurarea unei educații de calitate. La nivel strategic, achiziționarea de competențe-cheie prin educația de bază ar trebui considerată direcția de bază în dezvoltarea documentelor de politici educaționale privind proiectarea și realizarea acțiunii educative de formare-dezvoltare a personalității umane în societatea informațională, bazată pe cunoaștere.

În perspectiva tendințelor evidențiate mai sus, ceea ce se cere astăzi de la proiectanții educației, inclusiv de la cercetarea pedagogică din Republica Moldova, este *o nouă viziune asupra învățării*, fundamentată teoretic și metodologic, în baza căreia să înceapă un nou proces de revizuire și dezvoltare a curriculumului național, de astă dată pornind chiar de la baza acestuia, adică de la reformarea planului de învățământ, cu accent pe integralizarea unor domenii de conținut și pe inovarea procesului de învățare, astfel încât aceasta să devină mai relevantă, mai pragmatică și să ofere noi soluții la provocările lumii contemporane.

Bibliografie

1. Antonesei L. Paideia. Fundamente culturale ale educației. Iași: Polirom, 1996.
2. Ciolan L. Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar. Iași: Polirom, 2008.
3. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău: Litera Educațional, 2002.
4. Delors J. Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI. Iași: Polirom, 2000.
5. Hadîrcă M. Condiții pedagogice pentru reconfigurarea procesului actual de învățare. În: Învățarea școlară. Probleme de realizare, perspective de dezvoltare. Ch.: IȘE, 2019.
6. Minder M. Didactica funcțională. Obiective, strategii. Evaluare. Ch.: Cartier, 2003.
7. Nicolescu B. Transdisciplinaritatea. Manifest. Iași: editura Junimea, 2010.
8. Codul educației al Republicii Moldova. Publicat: 24.10.2014 în Monitorul Oficial Nr. 319-324, art. Nr. 634. <http://lex.justice.md/md/355156/>.
9. Comunicare a Comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor. Regândirea educației: investiții în competențe pentru rezultate socio-economice mai bune /* COM/2012/0669 final */ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0669&from=RO>, consultat la 05.06 2020.
10. Recomandarea Consiliului Europei din 22 mai 2018 cu referire la competențele-cheie și învățarea pe tot parcursul vieții [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN), accesat la 19.07.2020.
11. Modernizarea învățământului general în Republica Moldova: Studii de politici educaționale elaborate în baza rezultatelor PISA 2015 / Rima Bezedo, Daniela Terzi-Barbăroșie, Ana Vivdici [et al.]; resp. ed.: Ana Corețchi. Ch.: S. n., 2018 (Tipogr. "Lexon-Prim"), p. 175 http://educatia.md/doc_studii/StudiuPISA_20180504.pdf.